

Ala-Horsa talukohas on praegu Seedri puhketalu.

VIIVE KUKS

Vesi tõi valguse majja ja leiva lauale

Rõuge jõgi (oja) on Võhandu lisajõgi. Varem on ta kandnud nimesid Ajo, Aju, Aiu ehk Kaha jõgi. Ta saab alguse Tindiorust ja on 26 km pikk. Kahrila järvest välja voolavale Ajo jõeale ehitati veskeid juba 18. sajandil, 1948. aastal valmis seal komsomoli löökehitusena Vastse-Nursi hüdroelektrijaam.

Ivi Kaarna

Veskiurija Anto Juske märgeb oma raamatutes korduvalt, et elektrienergia kasutamise algus on tihedalt seotud vesiveskite ja veeturbiinidega. Leidus palju andekaid maamehi, kes vee ja turbiinide jõul omale elektri talu töid.

Ka Rõuge kihelkonnas oli mitu meest, kes ehitasid endale pisikese hüdroelektrijaama. Ööbikuoru serval elas kuldsete kätega mees Friedrich Johanson, kes 1930ndatel aastatel ehitas omale vesioina ja pisut hiljem kääbuselektrijaama. 1942. aastal andis see kahekilovatise võimsusega jaam juba voolu. Elektrigeneraatori pani pöörlema mäenõlvadelt välja voolav allikavesi. Veevoolu reguleeris mees oma pisut kaugemal asuvast kodumajast.

Tehnikapisiku sai Friedrich lell Peeter Johansonilt (hiljem Saarse), kes ehitas 1925. aastal Ööbikuorgu mehaanikatöökoja tarvis 12ki-

lovatise võimsusega hüdroelektrijaama.

Vana-Nursis Ala-Horsa talus ehitas peremees Jaan Udras 1921. aastal samuti vesioina ja 1925. aastal 1,5kW võimsusega hüdroelektrijaama. Selle turbiin sai vee põhiliselt allikatest ja talumaad läbivatest rohketest kraavidest. Kogu elekter kulutati ära oma majapidamises. Räägitakse, et peremees olnud nii ratsionaalne, et kui õhtul voodisse heitis, kustuss majas ka viimane elektripirn, sest tolle päeva norm oli täis. Jaani peeti hüdroenergia kasutamises asjatundjaks ja kui algas Vastse-Nursi hüdroelektrijaama ehitus, kutsuti ta töid juhatama.

Ala-Horsa talul tuleb juubel

Ala-Horsa talukohta mainiti arhiividokumentides juba 1860. aastal. Tuleval aastal võib talukoha 150. sünnipäeva pidada. Jaan Udras ostis Vana-Nursi mõisast eraldatud Ala-Horsa koha 1917. aastal ja maksis selle

eest 3420 rubla. Talus tegeldi põlluharimise, mesinduse ja loomapidamisega, siin asus üks Eesti esimesi näidis-aiandustalusi.

1938. aasta põllumajanduse aastaraamatus kirjutatakse, et Räpina, Antsla ja Tsooru kandi põllumehed lõikavad sügisel 15-25 seemet. Aga Jaan Udras Ala-Horsa talust on tõestanud, et ka Nursi liivakörbes võib korralikku saaki saada. Ise ütles mees, et esimese tööna tuli tal torukraavitus teha. Tema 13 hektari suurusel põllul oli üle kolme kilomeetri torusid maa alla pandud, enamik neist puudust. Hiigeltöö tulemusel muutus maa viljakandvaks. Mõnel aastal andis näiteks ruktis isegi 24 seemet tagasi. See oli hea saak vesisel, külmal ja liivasel maal.

Jaani jõuamaas toodetud elekter aitas talul majandada. Sellega käivitati masinad ja jahvatati oma talu tarbeks vilja. Lauta ja elamuse aga andis vett vesioinas.

Jaan Udras on ise öelnud nõnda: „Vaeva ja tööga saavutatud tõstab veelgi töömeeleolu. Isegi sellistel aegadel, kui võikilost maksti vaid 50 senti. Ka siis leidsin hommi- kul kella 4-5 ajal tõustes, et paremat elu kui põllumehel pole siin ilmas. Mis sellest, et õhtul kell 23 nägin selles elukutses ka puudusi. Alaline võitlus loodusega karastab.

Põuast olen jagu saanud. Kui ka külmast võitu saaks ning elektrit piiramatul hulgal võimalduks, siis tahaks elada vähemalt tuhat aastat ja jääda igavesti põllumeheks.”

18. novembril 1948 loobus Jaan Udras oma põlistest õigustest talule ning loovutas selle tasuta Võru linnukasvatuse ühistule. Pärast üleandmisakti allkirjutamist lahkus talu peremees koos perega oma kodust.

9. jaanuaril 1959 õnnestus Jaanil oma kodukoht 500 rubla eest tagasi osta, tõi süll, ainult pool elumajast.

Seedri puhketalu on otsitud paik

Praeguste omanike Oleg ja Margit Udodovi kätte läks talu oktoobris 2005. Renoveerimistöde tulemusena on valminud imeilus Seedri puhketalu, kus pakutakse võimalust privaatset kauni looduse keskel aega veeta.

Tööd tehti Ala-Horsal meeletult ennevanasti ja tehakse ka nüüd. Margiti sõnul on nad abikaasaga hämmastunud, kui suurt vaeva selles talus on nähtud. Nende soov on hoida talukoht ideaalses korras, taastada vesioinas, hoida maad kui-vad, tiigid selgeveelised ja kasvatada ka kalu. Juba Jaan Udras kasvas hüdroelektrijaama ees olevas suures tiigis kalu. Häid plaane Horsaga

on Olegil ja Margitil palju.

Ala-Horsa, teisisõnu Seedri puhketalu maadel asub ohvriallikas Kiivläte (Keevläte), mis kuulub arheoloogiamälestiste hulka. Seegi on praeguste omanike hoida ja hooldada.

Allikast on juttu juba 1922. aastal Rõuge kihelkonna arheoloogilises kirjelduses. Märgitakse, et allika ümbruse kuivendamisel leiti lähiümbrusest luid ja teisi esemeid. Rahvapärimuse järgi on allikal terveksgegev toime. Kohal, kust allikas maa seest välja keeb, olevat kaks kasekändu ja nende all raha-aare.

Tegelikult on Ala-Horsa talu aardeks läbi aegade olnud seal elavate inimeste töö ja vaeva vili. Margit ja Oleg Udodov peavad auasjaks jätkata eelmiste taluomanike tööd. Küll uut moodi ja moodsamal moel, kuid ajaloolist meenutades ja säästes.

Samal teemal

- » „Kütloru Mäeveski on töötanud poolteist sajandit“ (31. jaanuari VT)
- » „Vastse-Roosa veski on üks vanemaid Võrumaal“ (7. märtsi VT)
- » „Enne veskit olid klooster ja pärilpüüdjad“ (18. aprilli VT)
- » „Veski oli talurahvale kui teine kirik“ (30. mai VT)
- » „Saarlase veski on saanud uue hingamise“ (11. juuli VT)